

Keskustan kuntavaaliohjelma

Hyväksytty puoluekokouksessa Rovaniemellä 10.6.2012

1. Lähivaikuttamisella voimavarat ja osaaminen yhteiseen käyttöön
2. Keskusta turvaa palvelut lähellä
3. Vastuu terveydestä ja hyvinvoinnista on yhteinen
 - 3.1. Palveluissa on kohdattava ihminen
 - 3.2. Painopiste terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen
 - 3.3. Kuntien on tuettava perheiden kasvatustyötä
 - 3.4. Ikäihmiset ovat kunnille voimavara
4. Sivistys on elämän mittainen projekti
 - 4.1. Tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet takaavat oikeudenmukaisen yhteiskunnan
 - 4.2. Kulttuuri, - liikunta- ja nuorisopalvelut ovat tärkeä osa elämänmittaista sivistystä
5. Turvallinen kunta on monen asian summa
6. Kuntalaisten toiveista lähtevää asumista
7. Kuntien on luotava edellytykset arkipäivän ympäristöteorioille
8. Arjen sujuvuus vaatii toimivaa ja turvallista liikennettä
9. Sähköiset palvelut asiakas- ja työntekijälähtöisiksi
10. Viisas kunta panostaa työhyvinvointiin
11. Kunnat tasa-arvon edelläkävijöiksi
12. Tavoitteena suvaitsevaiset, rasismista vapaat kunnat
13. Hajautuksesta kilpailutekijä
 - 13.1. Valtiolla on tärkeä aluekehitysvastuu
 - 13.2. Teknologiasta hajautuksen tukipilari
 - 13.3. Omat luonnonvarat ja energia vahvuudeksi
14. Yrittäjyys luo elinvoimaa ja edellytykset hyvinvointipalveluille
 - 14.1. Kunnalla on vastuunsa yrittäjyyden edellytyksistä
 - 14.2 Yrittäjyyttä on hyödynnettävä palvelutuotannossa
15. Keskustan vaihtoehto kuntien uudistamiseksi
 - 15.1.Uudistamisen perustana keskustalainen arvopohja ja kuntakäsitys
 - 15.2. Keskustan vaihtoehto lähtee lähipalvelujen ja -vaikuttamisen turvaamisesta
 - 15.3. Toimiva rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmä takaa kansalaisten yhdenvertaiset palvelut
 - 15.4. Keskustan linjaukset sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämiseen ja rahoitukseen
 - 15.5. Maakuntien roolia on vahvistettava

Keskusta. Lähellä.

Keskustalle kunta on ihmisten yhteisö. Ihmisen kokoisessa kunnassa asukkailla on mahdollisuus rakentaa hyvää ja turvallista tulevaisuutta itselleen ja läheisilleen. Kunnan ja yhteiskunnan arvo mitataan siinä, kuinka se onnistuu huolehtimaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevista jäsenistään. Niistä, jotka eivät itse pysty puolustamaan oikeuksiaan.

Keskustalainen ajattelu lähtee siitä, että kuntalaisella pitää olla mahdollisuus tehdä elämäntilanteensa mukaisia, aitoja valintoja niin asumisessa, lasten hoidossa kuin muissa tärkeissä arjen asioissa. Hyvä kuntapolitiikka tukee näitä valinnan mahdollisuuksia.

Vastuu kunnallisten palvelujen järjestämisestä on kunnalla. Palvelut voidaan tuottaa kunnan omana tuotantona tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Tuottajina voidaan käyttää myös yrityksiä, järjestöjä, yhdistyksiä ja naapurikuntia. Keskustalle on tärkeintä, että kuntalaiset saavat palvelut tasa-arvoisesti, riittävän läheltä ja laadukkaina.

Kunta on keskustalaisille enemmän kuin rajoja, rakenteita ja palvelujen järjestämistä. Kunta on keskustalaisille alueellisen kehityksen moottori ja elinvoiman lähde. Kunta voi turvata alueensa elinvoimaa esimerkiksi edistämällä lähiruoan ja muiden lähellä tuotettujen palvelujen ja tavaroiden hankintaa. Kunta ja kotiseutu ovat ihmisille paikkoja, joihin he voivat samaistua ja kiinnittyä kiihtyvän kehityksen maailmassa.

Keskusta haluaa myös hyödyntää sitä osaamista ja niitä voimavaroja, joita löytyy yksittäisiltä kuntalaisilta, järjestöiltä ja muilta yhteisöiltä. Hyvää kuntaa ei voi olla ilman ihmisten omatoimisuutta ja vastuunkantoa itsestään ja läheisistään.

Keskusta on vastuullinen, tulevaisuuteen katsova puolue. Se haluaa kehittää kuntia niin, että myös tulevilla sukupolvilla on mahdollisuus elää ja vaikuttaa hyvinvoivissa kunnissa. Edessä olevien vuosikymmenten haasteet, etenkin väestön ikääntyminen ovat tosiasioita, joita kukaan ei halua kiistää.

Tulevaisuuden menestyvä kunta ei synny keskittäen ja ylhäältä käskyttyä, mutta ei myöskään kaikkeen nykyiseen takertuen ja kiinni pitäen. Keskusta haluaa vastata tulevaisuuden haasteisiin kuntia uudistamalla. Tämä tapahtuu yhteistyössä kuntien ja kuntalaisten kanssa.

Keskusta kysyi syksyllä 2011 kansalaisilta ja jäseniltään, mitkä asiat ovat tärkeimpiä kunnallisvaaleissa. Heidän vastauksiensa pohjalta Keskusta rakentaa kunnallisvaalien kolme kärkiteemaansa:

- Keskusta haluaa turvata kuntalaisille lähipalvelut kaikkialla Suomessa niin, että ne ovat saavutettavissa kohtuullisen matkan päässä ja kohtuullisessa ajassa. Tämän varmistamiseksi puolue haluaa säätää lähipalveluja koskevan lain.
- Keskusta puolustaa kunnallista itsehallintoa. Puolue kunnioittaa ihmisten oikeutta päättää itse kotikuntansa asioista. Keskusta ei hyväksy ylhäältä käskytettyjä kuntien pakkoliitoksia. Keskusta haluaa vahvistaa kunnissa asukkaiden ja heidän yhteisöjensä mahdollisuuksia lähivaikuttamiseen kansanvaltaisesti valitun valtuuston ja muiden päätöksentekielinten rinnalla.
- Keskusta haluaa turvata vakaan ja terveen kuntatalouden. Vain näin voidaan taata kuntalaisille heidän palvelunsa ja muu hyvinvointinsa. Kuntien on kannettava vastuunsa yrittäjyyden ja työnteon edistämiseksi ja kannustamiseksi. Taloudellisesti vakaa ja kehittyvä kunta luo elinvoimaa laajemminkin alueelleen. Valtion on harjoitettava ennustettavaa ja pitkäjänteistä kuntapolitiikkaa etenkin saattamalla kuntien tehtävät ja rahoitus tasapainoon. Valtionosuusjärjestelmän on jatkossakin otettava huomioon kuntien keskinäiset erot olosuhde- ja palvelutarvetekijöissä sekä verotuloissa asukasta kohti.

1. Lähivaikuttamisella voimavarat ja osaaminen yhteiseen käyttöön

Kunnallisen vaikuttamisen perusta on suorilla vaaleilla valittu valtuusto. Sen ja muiden luottamushenkilöpohjaisten päätöksentekuelinten vahva asema on kaikissa tilanteissa turvattava.

Virallisten päätöksentekuelinten lisäksi kuntien asukkailla ja heidän yhteisöillään on hyödyntämätöntä osaamista ja voimavaroja. Kenellä voisi olla parempia kehittämisajatuksia päivähoidosta kuin aamuisin kiireessä lapsiaan hoitoon kiikuttavilla vanhemmilla tai heidän lapsistaan päivittäin huolehtivilla hoitajilla? Kuuluuko kunnassa työpaikkoja luovan yrittäjän ääni? Kysytäänkö nuorilta, millaisessa kunnassa he tulevaisuudessa haluaisivat asua? Keskusta tahtoo tämän kuntalaisten arkipäivästä kumpuavan kokemuksen ja asiantuntemuksen yhteiseen käyttöön.

Keskustan mielestä kylien ja kaupunginosien asukkailla on tärkeä rooli kunnan lähipalvelujen kehittämisessä ja elinvoimaisuuden edistämisessä sekä muussa kehitystyössä. Kylien ja kaupunginosien toiminta perustuu naapuruuteen, vuorovaikutukseen, asukkaiden keskinäiseen luottamukseen ja yhteiseen tietoon paikallisista erikoisolosuhteista. Varsinkin maaseudulla asuville ihmisille voidaan tuottaa lähipalveluja näihin voimavaroihin perustuen. Paikallisuudesta nousevat yhtiöt, osuuskunnat ja yleishyödylliset yhteisöt luovat näille ratkaisuille hyvän pohjan. Tämä vaatii paikallisten asukkaiden ja kunnan yhteistyötä niin vakiintuneissa kuin uusissakin muodoissa.

Lähivaikuttaminen on parhaimmillaan silloin, kun kuntalainen voi osallistua itselleen tärkeiden asioiden hoitamiseen aina niiden valmistelusta lopulliseen päätöksentekoon ja toteuttamiseen saakka. Jokaisen kunnan on löydettävä omista ja asukkaidensa lähtökohdista parhaat lähivaikuttamisen muodot.

Keskusta pitää tärkeänä, että

- varmistetaan lähivaikuttamisen toteutuminen päätöksenteossa etenkin väkimäärältään suurissa, pinta-alaltaan laajoissa sekä kuntaliitoskunnissa. Tämä voi tapahtua mahdollistamalla kunnallisvaalien yhteydessä valittavat kunnanosavaltuustot.
- mahdollistetaan vaihtoehtona kunnanosavaltuustoille valtuuston nimittämät ja kuntien budjeteistaan rahoittamat lähidemokratialautakunnat. Niille voidaan osoittaa kunnan nykyisten tehtävien sisältä toimintoja, muun muassa paikalliskehittäminen ja sopimus pohjaiset lähipalvelut.
- lisätään asukkaiden vaikuttamisen mahdollisuuksia järjestämällä kylä- ja kaupunginosaparlamentteja, avoimia keskustelu- ja palautetilaisuuksia sekä kehittämällä muita asiakaspalautejärjestelmiä ja hyödyntämällä sosiaalista mediaa keskustelukanavana.
- vahvistetaan keskusteluun ja kuntalaisten mielipiteiden kartoitukseen perustuvaa päätöksentekoa esimerkiksi kansalais- ja käyttäjäraatien sekä kyselyjen avulla.
- kannustetaan kuntalaisia ja vapaa-ajan asukkaita perustamaan omaehtoisia vaikuttamisen ja osallistumisen foorumeita, esimerkiksi vapaa-ajanasukastoimikuntia.
- kannustetaan kuntia perustamaan säännöllisesti kokoontuvia asiantuntijaelimiä, kuten vanhus-, vammais-, perheasiain- tai nuorisoneuvostoja.
- vahvistetaan kuntalaisten ja erityisesti nuorten kiinnostusta yhteisiin asioihin madaltamalla kynnystä päättäjien ja kuntalaisten kohtaamisiin arkipäivän tilanteissa.
- panostetaan avoimeen ja ymmärrettävään viestintään. Avataan kuntien julkiset asiakirjat verkkoon niin, että ne ovat helposti saatavilla avoimen datan periaatteita noudattaen.
- avataan sähköiset palaute- ja idealaatikat kuntalaisille vuorovaikutuksen lisäämiseksi.

- kuullaan entistä vahvemmin kansalaisjärjestöjä ja otetaan ne mukaan palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen.
- otetaan huomioon kuntien uudistus- ja kehitystyössä lautakuntien merkitys asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Lautakunnat sitouttavat laajan joukon kuntalaisia yhteiseen päätöksentekoon.
- poistetaan esteitä kunnalliseen vaikuttamiseen osallistumiselta esimerkiksi maksamalla opiskelu- tai työpaikkakunnalta luottamustehtäviin matkustaville matkakorvausta ja järjestämällä perheellisille päättäjiille lastenhoitopalveluja kokousten ajaksi.
- lasketaan äänestysikäraja kunnallisvaaleissa 16 vuoteen.

2. Keskusta turvaa palvelut lähellä

Keskustan kuntapolitiikan tärkein tavoite on lähipalvelujen turvaaminen kaikkialla Suomessa kansalaisten postinumerosta riippumatta. Lähipalvelujen pitää tukea kuntalaisten arjen sujuvuutta ja niiden on oltava saavutettavissa kohtuullisen matkan päässä ja kohtuullisessa ajassa.

Kuntien ja valtion tarjoamat lähipalvelut tulee määritellä lainsäädännössä. Siinä lähipalveluille asetetaan ajalliset saavutettavuustavoitteet, joiden puitteissa palvelut on niitä tarvitsevalle järjestettävä. Palveluille asetetaan selkeät laatuavoitteet, mutta palveluiden toteuttamistapojen pitää olla joustavia – jokaiselle kunnalle, alueelle tai valtion viranomaiselle parhaiten sopivia. Tämä on Keskustan palvelusitumus.

Lähipalveluita ovat muun muassa päivähoido, esiopetus ja peruskoulutus, äitiys- ja lastenneuvola, terveyskeskuksen lääkärin vastaanotto päiväsaikaan, sairaanhoitajan ja terveydenhoitajan vastaanotto, vanhusten hoivapalvelut, mielenterveyspalvelut, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto, kirjastopalvelut, nuorisotyö ja tietyt liikuntapalvelut sekä valtion viranomaisten tarjoamat paikallispalvelut.

Kaksikielisissä kunnissa lähipalveluja pitää tarjota asukkaille suomeksi ja ruotsiksi. Myös saamelaiden on saatava palvelut omalla äidinkielellään.

Kansalaisten palvelujen turvaamiseksi Keskusta haluaa, että

- perinteisiä lähipalveluita täydennetään kotiin tuotavilla palveluilla, etäpalveluilla sekä pyörien päällä liikkuvilla palveluilla. Näitä ovat muun muassa vanhusten ja lapsiperheiden kotipalvelu tai erikoislääkärin palvelut videoneuvotteluyhteydellä.
- hyödynnetään yksityistä ja ns. kolmatta sektoria palvelujen tuottamisessa. Otetaan myös kylien ja kaupunginosien asukkaiden osaaminen ja voimavarat käyttöön palvelujen kehittämisessä. Kunnilla säilytetään päätösvalta siitä, miten palvelut järjestetään.
- lisätään kansalaisten päätösvaltaa käyttämiinsä palveluihin. Parannetaan palvelusetelijärjestelmää kehittämällä kuntalaisen mahdollisuutta valita, millaisia palveluja hän haluaa käyttää. Kunnan on varmistettava, että kaikki setelillä palveluita tarjoavat toimijat tuottavat laadullisesti hyväksyttävät palvelut.
- valtion paikallispalvelut, kuten poliisi, Kela ja työvoimapalvelut turvataan jokaisessa kunnassa joko valtion omissa toimipaikoissa, kuntien ja valtion yhteispalvelupisteissä tai etäpalveluna. Yhteispalveluista säädetään lailla, jolla eri toimijat veloitetaan osallistumaan toimintaan. Kunnille korvataan valtion palvelujen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset.

- kuntia kannustetaan niiden omilla päätöksillä ottamaan käyttöön ns. palvelualoite. Sen avulla kunnalle voisi esittää vaihtoehtoisia, kustannuksiltaan edullisempia tai palvelujen laadun kannalta parempia tapoja palvelujen tuottamiseksi. Kunta käsittelee aloitteen ja päättäisi mahdollisista jatkotoimista.
- etäopetusta hyödyntäen turvataan monipuolinen opetustarjonta myös pienillä paikkakunnilla.
- postin jakelu taataan arkipäivisin ja määräajassa kaikkialla Suomessa.
- poliisin, pelastustoimen ja sairaankuljetuksen palvelujen saavutettavuus varmistetaan.
- kunnat edistävät toiminnallaan myös yritysten tuottamien palveluiden, kuten kauppapalveluiden, saamista ja säilymistä lähellä.

3. Vastuu terveydestä ja hyvinvoinnista on yhteinen

3.1. Palveluissa on kohdattava ihminen

Lähtökohtana kaikessa kunnan toiminnassa pitää olla ihmisarvon kunnioittaminen ja ihmisen itsemääräämisoikeuden turvaaminen. Keskusta haluaa, että sosiaali- ja terveyspalveluissa kohdataan ennen muuta ihminen; ei asiakas tai potilas.

Keskustalaisen kuntapolitiikan yksi perustavoitteista on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Kunnan tehtävänä on luoda edellytyksiä asukkaidensa elämäntilanteiden ja tarpeiden mukaisille valinnoille ja ratkaisuille, koskivatpa ne sitten lastenhoitoa, ikääntyvien hoivaa tai muita palveluita.

Syrjäytyminen ja yksinäisyys ovat yhteiskuntamme kipeimpiä ongelmia. Liian moni nuori ”katoaa” koulutuksen, työelämän ja muutoinkin yhteiskunnan ulkopuolelle. Monet ikäihmiset viettävät loppuelämänsä vuodet täysin yksin. Näidenkin ongelmien ratkaisemisessa on usein kyse kunnan, kolmannen sektorin, lähiyhteisöjen ja ihmisten yhteisestä tahdosta ja vastuunkannosta.

Järjestöillä, kylien ja kaupunginosien yhteisöillä sekä vertaisryhmillä on hyödyntämätöntä osaamista ja voimavaroja. Niillä voidaan tukea apua tarvitsevia heidän arkipäivässään. Kuntien pitää edistää tätä hyvinvointia lisäävää toimintaa, joka vahvistaa myös osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuuden tunnetta. Järjestöt ja yksittäiset kansalaiset ovat suuri resurssi myös palvelujen kehittämisessä: uusien, entistä parempien toimintatapojen ja arjen innovaatioiden luojina.

3.2. Painopiste terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen

Vastuuta hyvinvoinnista ja terveydestä ei voi syyttää yksin julkiselle vallalle. Hyvä kuntapolitiikka ja palvelut tukevat ihmisen omaa vastuunottoa, omatoimisuutta ja elämänhallintaa. Ihmisiä on kannustettava edistämään omaa ja läheistensä terveyttä ja hyvinvointia. Tämä vaatii kunnan eri toimialojen entistä tiiviimpää yhteistyötä.

Sosiaali- ja terveyspolitiikkamme perustuu pitkälti sairauksien hoitamisen ja muiden ihmisten arkipäivässä syntyvien ongelmien ratkaisemiseen. Niihin liittyvät palvelut ja tehtävät ovat ensiarvoisen tärkeitä ja ne tulee hoitaa hyvin.

Ennaltaehkäisevä toiminta, terveyden edistäminen ja varhainen puuttuminen jäävät kunnissa usein liian vähälle huomiolle. Niihin satsaaminen kuitenkin säästää ison kasan yhteisiä eurojamme ja on inhimillisestikin paras vaihtoehto. Tehokas ennaltaehkäisy ja muu terveyden edistäminen kaventavat myös eri väestöryhmien terveyseroja, jotka ovat yksi suomalaisen yhteiskunnan suurimmista ongelmista.

Terveyttä ei edistetä vain neuvoloissa ja terveysasemilla. Pyöräteiden rakentaminen, omaehtoiseen liikuntaan innostavat koulujen pihat tai mieltä piristävät harrastus- ja kulttuurihetket ikäihmisille voivat olla suuria terveystekoja. Kunnan järjestämissä ruokailuissa pitää ottaa huomioon ruoan terveellisyys ja monipuolisuus entistä paremmin.

Sosiaali- ja terveystaloudissa pitää kiinnittää entistä enemmän huomiota nopeaan diagnostiikkaan ja palveluiden vaikuttavuuteen hinnan ja laatuvaatimusten ohella. Käytännön esimerkit osoittavat, että hoito- ja hoivaympäristöjen kodinomaisuudella, potilaslähtöisyydellä ja hoitoasenteiden muutoksella on saatu aikaan hyviä tuloksia. Nämä niin sanotut parhaat palvelukäytännöt on saatava leviämään kaikkiin kuntiin.

Terveyden edistämiseksi sekä hyvän hoidon ja hoivan turvaamiseksi Keskusta haluaa, että

- lääkäreiden ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten riittävyyden edistämiseksi he voisivat keskittyä työssään koulustaan ja osaamistaan vastaaviin tehtäviin, etenkin ennaltaehkäisevään toimintaan ja varsinaiseen hoitotyöhön. Tämä vaatii kunnissa parempaa johtamista sekä tehokkaampaa työn organisointia ja uusia toimintatapoja.
- huolehditaan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan koulutuksen määrästä, laadusta ja saatavuudesta.
- laitospalveluita käyttäneiden potilaiden selviytymistä arjessa vahvistetaan kotiuttamispalveluilla, jotka tukevat siirtymistä erikoissairaanhoidosta avopalvelujen piiriin, kuntoutukseen tai kotihoitoon. Kiinnitetään erityistä huomiota aktivoivaan ja systemaattiseen kuntouttamiseen.
- mielenterveyspalveluiden saatavuutta ja laatua parannetaan ennaltaehkäisevillä palveluilla sekä edistämällä tasa-arvoista hoitoon pääsyä kaikkialla maassa.
- matalan kynnyksen palveluja päihde- ja mielenterveyshuollossa lisätään erityisesti nuorille ja päihteitä käyttäville raskaana oleville naisille.
- taataan vammaisille yhdessä valtion toimenpiteiden kanssa yhdenvertaiset mahdollisuudet peruspalveluihin, asumiseen ja työn tekemiseen. Huolehditaan asuin ympäristön ja palveluiden esteettömyydestä sekä oikeudesta lain mukaiseen henkilökohtaiseen apuun.
- omaishoitajien ja heidän hoidettaviensa tasavertaisuuden parantamiseksi omaishoidon tuki siirretään kunnilta Kansaneläkelaitoksen maksettavaksi. Tavoitteena pitää lisäksi olla omaishoidontuen verottomuus saajalleen.
- perhehoidon osuutta lisätään niin kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten, nuorten, kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien kuin ikäihmistenkkin hoivassa.
- otetaan huomioon terveysnäkökohdat maankäytössä, kaavoituksessa ja julkisessa rakentamisessa. Panostetaan etenkin sisäilmaongelmien ehkäisyyn.
- valtion on osallistuttava sosiaali- ja terveystoimen perustamishankkeiden rahoitukseen erityisesti alhaisen tulotason ja korkean työttömyyden kunnissa.

3.3. Kuntien on tuettava perheiden kasvatustyötä

Keskustan mielestä päävastuu lasten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista on vanhemmilla. Lähiyhteisöjen ja yhteiskunnan pitää tukea vanhempia ja luoda heidän kasvatustyölleen vakaat ja ennustettavat puitteet.

Keskusta haluaa huomioida kunnan päätöksenteossa ja toiminnassa erilaiset perheet ja niiden elämäntilanteet. Enemmistö suomalaisista perheistä ja lapsista elää tasapainoista elämää. Liian monessa perheessä on kuitenkin henkistä pahoinvointia, toimeentulo-ongelmia, työn ja perhe-elämän

yhteensovittamisen vaikeuksia tai muita ongelmia. Niiden ratkaisemiseksi ja lievittämiseksi tarvitaan hyvää perhepolitiikkaa myös kunnissa.

Perheiden tukemiseksi Keskusta haluaa, että

- neuvoloissa, päiväkodeissa ja kouluissa puututaan entistä varhaisemmin ongelmiin, ohjataan terveyttä edistäviin valintoihin ja tuetaan muutoin vanhempia heidän kasvatustyössään. Etenkin kouluterveydenhuollon riittävät resurssit ja neuvoloiden tasaveroiset perhevalmennukset on turvattava kaikkialla maassa.
- lapsiperheille taataan mahdollisuus saada tarvittaessa kunnallista kotiapua.
- kaikilla lapsiperheillä on oltava mahdollisuus ennaltaehkäisevään tukeen ja moniammatilliseen apuun perhekeskuksissa.
- luodaan perheille aidot mahdollisuudet valita lapsilleen sopivin hoitomuoto sekä sovittaa yhteen perhe- ja työelämä joustavasti. Kotona tapahtuvan hoidon, yksityisen hoidon ja perhepäivähoidon pitää olla todellisia vaihtoehtoja perheille. Valtion ja kuntien pitää huolehtia, että näiden hoitomuotojen etuudet ovat riittävällä tasolla.
- turvataan laadukas päivähoito muun muassa takaamalla henkilöstön riittävyys ja sijaisjärjestelyjen toimivuus. Varmistetaan osa-aikaisen hoidon mahdollisuus sekä joustavat päivähoitopalvelut yksinhuoltajille, opiskelijoille, vuorotyössä käyville ja muille niitä tarvitseville.
- vahvistetaan edelleen kuntien ja järjestöjen yhteistyötä aamu- ja iltapäiväkerhojen, lasten harrastusmahdollisuuksien ja muiden perheiden arkipäivän sujuvuutta helpottavien toimintamuotojen lisäämiseksi.
- varmistetaan kunnissa riittävästi resursseja lastensuojelun avohuoltoon sijaishuollossa olevien lasten määrän vähentämiseksi.

3.4. Ikäihmiset ovat kunnille voimavara

Ikääntyneet kuntalaiset ansaitsevat elämäntilanteensa ja kuntonsa mukaista laadukasta hoitoa, hoivaa ja muita palveluita. Heitä ei saa nähdä kuitenkaan pelkästään palvelujen passiivisina käyttäjinä ja vastaanottajina.

Suhtautumisessa ikääntymiseen ja vanhuuteen tarvitaan uutta ajattelua. On nostettava selkeästi esille ikäosaamisen merkitys. Sillä ei tarkoiteta vain ammattilaisten ikäosaamista, vaan myös seniorikansalaisten itsensä elämäkokemusta, hiljaista tietoa, tekemisen taitoa, sosiaalista ja yhteiskunnallista osallistumista ja heidän muuta omaa osaamistaan. Ikäosaamisessa painottuu käsitys ikäihmisistä aktiivisina kansalaisina.

Ikäihmisten palveluiden turvaamiseksi ja ikäosaamisen tukemiseksi Keskusta haluaa, että

- kunnissa varmistetaan ikäihmisille heidän terveytensä ja muun elämäntilanteensa edellyttämät hoito-, hoiva- ja asumispalvelut heidän omilla lähialueillaan.
- tuetaan ikääntyneiden mahdollisuutta osallistua oman terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Vanhustenhuollon palveluita kehitetään ikäihmisiä aktivoiviksi, heidän itsenäisyyttään, omatoimisuuttaan ja omassa kodissa asumista tukeviksi. Panostetaan lisää avo- ja kotihoidon henkilöstöön ja heidän työtapojensa kehittämiseen.
- tuetaan vanhustenhuollon yksiköitä liikunnan ja kulttuurin hyödyntämiseksi vanhustyössä. Huolehditaan yhdessä kolmannen sektorin kanssa ikäihmisten henkistä ja fyysistä omatoimisuutta edistävästä harrastustoiminnasta.

- haetaan uusia keinoja ikäihmisten virkistys- ja harrastusmahdollisuuksien turvaamiseksi erityisesti haja-asutusalueilla ja järjestetään ikääntyneille suunnattua opastusta tietotekniikkaan.
- edistetään ikäihmisten ja nuorempien ikäluokkien kohtaamista päiväkodeissa, kouluissa ja kunnan muussa toiminnassa eri sukupolvien elämäkokemusten, tietojen ja taitojen välittämiseksi ja vaihtamiseksi.

4. Sivistys on elämän mittainen projekti

4.1. Tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet takaavat oikeudenmukaisen yhteiskunnan

Sivistys on Keskustalle itseisarvo. Se on jatkuvaa kasvamista, oppimista ja itsensä kehittämistä. Sivistys on henkisen hyvinvoinnin lähde ja lähtökohta oikeudenmukaiselle yhteiskunnalle. Keskusta haluaa taata kaikille tasa-arvoiset koulutuspalvelut ja muut edellytykset itsensä kehittämiseen asuinpaikasta, varallisuudesta tai muista ihmisen taustatekijöistä riippumatta.

Ihmisenä kasvamisen perusta luodaan lapsuudessa. Keskusta pitää tärkeänä, että jokaisessa kunnassa on tarjolla lapsen kehitysvaiheet ja perheiden erilaiset tilanteet huomioon ottavia vaihtoehtoja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuspalvelut tulee tarjota mahdollisimman lähellä kotia niin, että turvallisuutta tuottavat ystävyys- ja muut ihmissuhteet voidaan oppia ajoissa. Lastenhoidon laadun pitää olla sellaista, että hoitomuodosta riippumatta jokainen vanhempi voi luottaa sen olevan lapselleen hyväksi. Kunnilla tulee olla tarjolla myös osa-aikaista varhaiskasvatuspalvelua.

Kouluilla on tärkeä rooli lasten ja nuorten kasvatustyössä. Sekä varhaiskasvatuksessa että esi- ja perusopetuksessa on huolehdittava pätevän, osaavan ja riittävän opetushenkilöstön saatavuudesta.

Koulu on monen kunnan ja kylän keskus. Koko maan kattava, laadukas ja erilaiset oppilaat huomioiva perusopetus jokaisessa kunnassa varmistaa mahdollisuuksien tasa-arvon ja suomalaisen yhteiskunnan kehityksen. Lähikoulut ovat Keskustalle tärkeitä.

Työhön, ahkeruuteen ja yrittäjyyteen kannustaminen sekä niiden edellytysten parantaminen ovat Keskustalle tärkeitä tavoitteita kaikilla koulutusasteilla. Suomen on pidettävä jokainen lapsi, nuori, aikuinen ja ikääntynyt kansalainen mukana yhteiskunnan kelkassa. Koulutus on tärkein keino syrjäytymisen estämiseksi.

Koulun tulee olla mielekäs paikka myös muita heikommin edistyväälle oppilaalle. Tämän vuoksi elämykselliselle ja onnistumisen kokemuksilla tuottavalle oppimiselle on annettava lisää aikaa ja tilaa. Koulutuksen on myös tuettava nykyistä enemmän arkipäivässä tarvittavien elämönhallinnan ja kansalaistaitojen kehittymistä.

Oppimisen ongelmiin on puututtava ajoissa ja tehokkaasti, jotta vältetään kalliilta korjaavilta hoidoilta ja toimita. Jo varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen piirissä on koottava oppilashuoltoon toimintaryhmät, jotka ohjaavat apua tarvitsevat ajoissa ammattilaisten luo. Varhainen puuttuminen ongelmiin on lasten ja nuorten edun mukainen, inhimillinen ratkaisu, joka säästää myös kuntalaisten yhteisiä veroeuroja.

Kaikilla kouluasteilla on varmistettava hyvä ja laadukas oppilashuolto. Kouluterveydenhuollon henkilöstömitoitus on tarkistettava ja ammattilaisten määrää on lisättävä puutteiden ilmetessä. Opetushenkilöstön hyvinvoinnista ja turvallisuudesta on huolehdittava. Opettajien lisä- ja täydennyskoulutusveloitteet on täytettävä.

Sivistys jatkuu läpi elämän. Vapaa sivistystyö, kansalais- ja työväenopistot, kansanopistot, kansansivistysjärjestöt ja kirjastot ovat tärkeä osa elinikäistä oppimista. Niiden voimavarat on turvattava. Kansalaisopistojen ja verkko-opetuksen sekä modernin teknologian luomat mahdollisuudet tulee tuoda

jokaisen kuntalaisen lähelle. Tämä edellyttää nopeiden ja kohtuuhintaisten internet -yhteyksien rakentamista myös taajamien ulkopuolelle.

Laadukkaan, tasa-arvoisen koulutuksen ja sivistyksen sekä hyvän oppimisympäristön turvaamiseksi Keskusta haluaa että,

- varhaiskasvatus sekä esi- ja peruskoulut turvataan lähipalveluina kaikkialla Suomessa, kohtuullisen matkan päässä ja kohtuullisessa ajassa saavutettavina.
- päivähoitoryhmien ja koululuokkien ryhmäkoot pidetään kohtuullisina. Lähi-, tuki- ja erityisopetusta sekä kerhotoimintaa kehitetään entisestään.
- oppimisen ongelmia ennaltaehkäistään ja niihin puututaan ajoissa. Tehostetaan eri hallinnonalojen, viranomaisten ja oppilaitosten yhteistyötä ongelmien hoidossa.
- erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tilanne huomioidaan ja riittävä opiskelun tuki varmistetaan kaikilla kouluasteilla esikoulusta lukioon.
- vahvistetaan oppilaanohjausta peruskouluissa ja lukioissa.
- huolehditaan siitä, ettei yksikään peruskoulunsa päättävä nuori jää ilman opiskelu- tai työharjoittelupaikkaa. Tavoitteena pitää olla kaikille vähintään toisen asteen ammatillinen koulutus.
- huolehditaan mahdollisuudesta monipuoliseen kielten opiskeluun ja kansainvälisyyskasvatukseen.
- turvataan ammatillisen ja lukiokoulutuksen rahoitus ja saavutettavuus koko maassa.
- maastamme ei lopeteta lyhytnäköisesti kokonaisia koulutusaloja oppilaitoksiin kohdistuvien säästövaatimusten vuoksi.
- vammaisille ja vammautuneille lapsille ja nuorille järjestetään asianmukaiset ja riittävät mahdollisuudet opiskella ja muutoin kehittää itseään.
- uussuomalaisia opiskelijoita tuetaan suomen kielen opiskeluun ja suomalaisen kulttuurin omaksumiseen.
- kehitetään verkko-opetusta, jolla turvataan opetuksen saatavuus etenkin haja-asutusalueilla.
- kehitetään koulupäivän liikunnallisuutta esimerkiksi liikuntavälituntien ja kerhotoiminnan avulla, sisällyttämällä liikuntaa muihin aineisiin, edistämällä koulumatkaliikuntaa sekä kehittämällä koulujen pihoja lähiliikuntapaikoiksi.
- koulukiusaamiseen puututaan välittömästi. Koulun on oltava hyvä ja turvallinen paikka siellä opiskeleville, opettaville ja muuta työtä tekeville.
- oppilaiden ja opiskelijoiden vertaistukitoimintaa vahvistetaan peruskoulussa ja toisella asteella.
- varmistetaan kouluteiden ja -kuljetusten turvallisuus. Parannetaan koulukyytejä myös toisen asteen oppilaitoksiin.
- oppilas- ja kouluterveydenhuollon saatavuudesta huolehditaan. Tarkistetaan myös toisen asteen opiskelijoiden mahdollisuus terveydenhuoltoon opiskelupaikkakunnallaan.
- pidetään huolta koulurakennusten kunnosta ja terveellisyydestä. Jokaisen kunnan tulee laatia korjaussuunnitelma koulurakennusten ja varhaiskasvatustilojen sisäilmaongelmien poistamiseksi.
- valtion on osallistuttava sivistystoimen perustamishankkeiden rahoitukseen erityisesti alhaisen tulotason ja korkean työttömyyden kunnissa.

- huolehditaan kouluruoan laadusta ja hyvien ruokailutapojen omaksumisesta kouluruokailun yhteydessä. Suositaan koulujen hankinnoissa lähiruokaa.

4.2. Kulttuuri, - liikunta- ja nuorisopalvelut ovat tärkeä osa elämänmittaista sivistystä

Kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja vapaa-ajan palvelut tukevat itsensä kehittämistä ja ovat siten oleellinen osa elämänmittaista sivistystä. Niillä on tärkeä rooli syrjäytymisen ehkäisyssä, terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä kansalaisaktiivisuuden, yhteisöllisyyden, tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden vahvistamisessa. Ikääntyneiden kuntalaisten osalta nämä palvelut edistävät aktiivisen elämän jatkumista työuran päätyttyä.

Kulttuurin ja liikunnan harrastusmahdollisuuksista sekä nuorisopalveluista on huolehdittava jokaisessa kunnassa. Erityisesti omaehtoisen kulttuurin, liikunnan ja muiden harrastusten edellytyksiin pitää kiinnittää entistä vahvemmin huomiota.

Kumppanuutta ja yhteistyötä toisten kuntien, kulttuurijärjestöjen ja -yhdistysten, urheiluseurojen sekä muiden järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa on lisättävä palvelujen tuottamisessa. Kuntien on omalta osaltaan tuettava järjestöjä ja seuroja eri tavoin, jotta ne voivat huolehtia hyvin niistä perustehtävistään, mitä varten ne ovat ensisijaisesti perustettu.

Keskusta haluaa, että

- yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa lisätään lasten harrastusmahdollisuuksia yksinäisten aamu- ja iltapäivien vähentämiseksi.
- kouluja, muita kunnan tiloja ja välineitä tarjotaan entistä enemmän kolmannen sektorin, vanhempien ja muiden toimijoiden käyttöön kulttuuri-, liikunta- ja muun vapaa-ajan toiminnan edistämiseksi. Myös ikäihmisten harrastustoiminnan tarpeet on tilojen käytössä huomioitava.
- kiinnitetään huomiota liikunta- ja kulttuurikasvatukseen jo ensimmäisistä koululuokista lähtien.
- kunnat huolehtivat lähiliikuntapaikkojen ja kevyen liikenteen väylien riittävydestä sekä muista mahdollisuuksista omaehtoiseen liikuntaan.
- suunnataan aktiivisia ja osallistavia kulttuuripalveluja terveyden edistämiseksi entistä enemmän myös kehitysvammaisille, mielenterveyspotilaille ja laitoksissa hoidettaville.
- kunnat pitävät liikunta- ja kulttuuripalvelujen hinnat kohtuullisina eri käyttäjäryhmät huomioiden. Kirjastopalvelut pitää säilyttää maksuttomina.
- kunnat suuntaavat nuorisotyön resursseja hallinnosta nuorison keskuudessa tehtävään käytännön toimintaan. Esimerkiksi kauppakeskuksiin voitaisiin pystyttää nuorille tarkoitettuja matalan kynnyksen palvelu, -neuvonta- ja infopisteitä. Niistä nuoret saisivat apua ja tietoa muun muassa työelämästä, työllistymismahdollisuuksista ja muista heidän elämäänsä tukevista toimista.
- etsivä nuorisotyö otetaan toimintamuodoksi jokaisessa kunnassa.

5. Turvallinen kunta on monen asian summa

Kuntalaisten hyvinvoinnin yksi keskeisimmistä tekijöistä on turvallisuus. Se on myös kilpailuetu, jonka avulla voidaan houkutella asukkaita ja yritystoimintaa kuntaan.

Turvallisuus syntyy monen asian yhteissummasta: turvallisuuden tunnetta luovasta asuin- ja työympäristöstä, palvelujen saavutettavuuden ja riittävyysvarmuudesta sekä toimivista liikennejärjestelyistä. On siis toisaalta kyse aivan jokapäiväisistä perusasioista; toisaalta myös siitä tuleeko ambulanssi, poliisi tai pelastuslaitos paikalle riittävän nopeasti hätätilanteissa. Yksinäisyys ja syrjäytyminen voivat aiheuttaa jatkuvaa turvattomuutta, joka ei ole kovin näkyvää, mutta jonka inhimilliset ja taloudelliset seuraukset voivat olla suuria.

Osa turvallisen elinympäristön varmistamista on myös yhteiskunnan varautuminen suuronnettomuuksiin ja häiriötilanteisiin, joita ovat muun muassa viime vuosina riehuneet myrskyt sekä kansalaisten turvallisuuden tunnetta horjuttaneet koulu- ja kauppakeskusampumiset. Näissä poikkeustilanteissa nopea avun- ja tiedonsaanti on ensiarvoisen tärkeää.

Turvallinen kunta edellyttää yhteistä vastuunottoa. Turvallisuus syntyy eri toimijoiden, kuten valtion, kuntien, seurakuntien, järjestöjen, lähiyhteisöjen ja yksittäisten kuntalaisten yhteistyöllä, huolenpidolla ja välittämällä. Välttämättömien viranomaispalvelujen ohella tarvitaan vapaaehtoiseen kansalais- ja harrastustoimintaan pohjautuvia täydentäviä palveluja, joita voidaan käyttää erilaisissa äkillisissä tilanteissa ja arkipäivän turvallisuuden varmistamisessa.

Turvallisen kunnan varmistamiseksi Keskusta haluaa, että

- kuntien turvallisuus- ja varautumissuunnitelmat sisältävät kattavasti palo-, liikenne- ja poikkeusolojen turvallisuuden, tapaturmiin ja onnettomuuksien liittyvät asiat sekä syrjäytymisen ehkäisyn. Näin muodostuu kunnan luottamushenkilöille, työntekijöille ja kuntalaisille kokonaiskuva turvallisuuden ylläpitämisestä ja parantamisesta kunnassa. Myös haja-asutusalueille on hyvä laatia turvallisuussuunnitelmat esimerkiksi kyläsuunnitelmien yhteyteen.
- turvallisuuden ylläpitämisessä ja edistämässä on painotettava entistä enemmän ehkäisevää toimintaa ja varhaisen puuttumisen periaatetta. Tämä edellyttää eri toimijoiden välistä tiivistä ja saumatonta yhteistyötä sekä kunnan sisällä poikkihallinnollista ajattelua.
- turvallisuuteen liittyviä palveluja viranomaisten ja vapaaehtoisorganisaatioiden välillä edistetään. Tällöin on huolehdittava vapaaehtoisten toimijoiden riittävästä osaamisesta, yhteydenpitojärjestelmistä ja muista valmiuksista.
- turvallisuuden edistäminen otetaan entistä tärkeämmäksi painopisteeksi kuntien työntekijöiden perehdyttämisessä ja koulutuksessa.
- kuntalaisten omaa vastuunottoa edistetään riittävällä tiedonsaannilla ja muilla turvallisuusuhkien ehkäisyyn ja niihin varautumiseen liittyvillä toimilla.
- avunsaanti onnettomuus-, kriisi-, ja hätätilanteissa taataan. Poliisin, pelastuslaitoksen ja ambulanssin riittävän nopea saatavuus on turvattava koko maassa. Myös pelastushelikopteritoiminta on varmistettava.
- liikenneturvallisuus varmistetaan riittävällä tienpidon tasolla niin tiestön peruskunnon, lumen auroksen kuin toimivien kevyen liikenteen väylienkin osalta.
- kunnat laativat lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi sekä uhrien auttamiseksi konkreettisen toimintaohjelman yhdessä kolmannen sektorin kanssa. Lähisuhdeväkivallan uhreille ja tekijöille tulee luoda matalan kynnyksen tuki- ja hoitopalveluita. Etenkin sosiaali- ja terveydenhuollon ja sivistystoimen henkilöstöä tulee kouluttaa tunnistamaan lähisuhdeväkivalta ja muut väkivallan muodot entistä paremmin.

6. Kuntalaisten toiveista lähtevää asumista

Keskustalainen asuntopolitiikka lähtee ihmisten toiveista ja elämäntilanteista. Keskusta uskoo ihmisten kykyyn itse arvioida, missä ja miten he haluavat asua. Kuntien asukkaat tarvitsevat erilaisia asumismuotoja pientaloista kerrostaloihin, vuokra-asunnoista omistusasuntoihin ja kaikkia vaihtoehtoja niiden väliltä.

Asuminen on yksi ihmisen perustarpeista ja -oikeuksista. Siksi sen pitää olla kohtuuhintaista kaikkialla maassa, myös pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa. Tämä on mahdollista lisäämällä kaupunkirakenteen toiminnallista sekoittuneisuutta, jossa asuminen, palvelut ja työpaikat ovat saavutettavissa mieluiten kävelyetäisyydellä. Näin lisätään vanhojen kaupunkikeskustojen kaltaista elinvoimaista ja houkuttelevaa kaupunkiympäristöä sekä tasataan asuntojen hintatasoa kaupunkirakenteen keskittämisen ja yksipuolistamisen sijaan.

Asumisen ja rakentamisen perusteet määritellään kaavoituksella. Haja-asutusalueelle pitää saada edelleen rakentaa asuntoja ja elinkeinotoimintaa palvelevia rakennuksia ns. perusrakennusoikeuden puitteissa. Kaavoituksen tulee olla mieluummin sallivaa kuin rajoittavaa, mutta sen pitää kuitenkin taata laadukkaan, järjestäytyneen ja hyvän rakentamisen puitteet.

Hyvän kaavoituksen tunnusmerkki on, että sen yhteydessä tehdään ympäristö-, terveys-, liikunta- sekä sosiaalisten vaikutusten arviointi sekä laaditaan toimiva osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Kaavat tulee laatia kiinteässä yhteistyössä alueen asukkaiden, maanomistajien, yrittäjien ja muiden toimijoiden kanssa niin, että asianosaisten mielipiteet ja näkemykset otetaan aidosti kaavoituksessa huomioon.

Yhdyskuntarakennetta voidaan tiivistää niillä alueilla, joilla se on mahdollista sekä sosiaalisesti että ympäristön kannalta perusteltua. Tiivistämistavoitteilla ei saa kuitenkaan perustella asumisen, palvelujen ja muun elinkeinotoiminnan rajua keskittämistä. Tiivistämisen tulee tapahtua yhdyskuntarakenteen toiminnallista monipuolisuutta lisäämällä.

Rakentamisen keskittäminen pelkästään juna- ja metroyhteyksien läheisyyteen ei ole viisasta eikä toimivaa politiikkaa. Myös kaupungeissa ja niiden ympäryskunnissa tarvitaan ihmisen kokoisia, toiminnallisesti sekoittuneita yhdyskuntia ja puutarhamaisia asuinympäristöjä, joissa päivittäiset asioinnit voidaan hoitaa lähietäisyydellä ja joissa ihmisen luontosuhde säilyy tiiviinä.

Keskustan mielestä

- kunnissa on harjoitettava aktiivista maapolitiikkaa riittävän ja monipuolisen tonttitarjonnan ja kohtuuhintaisen asumisen takaamiseksi kaavoittamalla toiminnallisesti monipuolista yhdyskuntarakennetta.
- kuntien tulee tarjota pientalorakentamiseen todellista kysyntää vastaavasti kaavoitettua tonttimaata.
- kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen saatavuutta on lisättävä kuntien ja kaupunkien omalla sekä niiden vuokra-asuntoyhtiöiden asuntotuotannon lisäämisellä sekä edistämällä todellista yleishyödyllistä vuokra-asuntotuotantoa. Kuntien vuokra-asuntotuotantoa on kehitettävä niiden omista lähtökohdista paikallinen kysyntä ja tarjonta huomioiden.
- kuntien on mahdollistettava rakentaminen myös haja-asutusalueilla. Kaavoituksella on edistettävä koko kunnan kehitystä.
- kuntien ei pidä tarpeettomilla, esimerkiksi julkisivumateriaaleja koskevilla rakennusmääräyksillä, vaikeuttaa kohtuuhintaisten asuntojen rakentamista.
- kuntien tulee suosia puurakentamista ja muita kestäviä rakentamisratkaisuja sekä huomioida ilmasto- ja ympäristönäkökohdat uudis- ja korjausrakentamisessa.

- rakennusten suunnittelussa ja korjausrakentamisessa pitää huomioida entistä paremmin vammaiset, muut erityisryhmät sekä nopeasti kasvava ikääntyneiden kuntalaisten joukko. Pohjaratkaisujen pitää olla mahdollisimman muuntautumiskykyisiä. Tavoitteena tulee olla lisäksi, että kaikissa kerrostaloissa on tulevaisuudessa hissi ja myös muu esteettömyys on riittävällä tasolla.
- asuinalueiden suunnittelussa ja kaavoituksessa on otettava nykyistä paremmin huomioon kuntalaisten mahdollisuudet käyttää toimivaa joukkoliikennettä, riittävä kevyen liikenteen väylien rakentaminen ja ylläpito sekä muut sujuvan ja turvallisen liikkumisen edellytykset.
- asuinalueiden suunnitteluun, täydennysrakentamiseen ja korjaamiseen on otettava entistä tiiviimmin mukaan asukkaat sekä heidän järjestönsä ja yhteisönsä osallistuvan kaavoituksen hengessä. Tämä edistää alueen viihtyisyyden, turvallisuuden, yhteisöllisyyden ja vastuunkannon lisääntymistä.
- aktiivisella asunto-, maankäyttö- ja kaavoituspolitiikalla pitää torjua asuinalueiden eriytyminen menestyvien ja syrjäytyvien väestöryhmien alueiksi. Eri sukupolvien kohtaamista voidaan edistää esimerkiksi rakentamalla päiväkodit lähelle ikäihmisten hoito- ja palveluyksiköjä.
- Kylien ja haja-asutusalueiden vesi- ja viemäriverkoston rakentamista on laajennettava mahdollisuuksien mukaan ja turvattava niille valtion rahoitusosuus.
- rakentamisen suunnitteluun, laatuun, valvontaan ja terveystarkkoihin on satsattava kunnissa. Home- ja kosteusongelmiin sekä heikkoon ilmanlaatuun on puututtava välittömästi.
- rakennusten ja verkostojen ylläpidossa edistetään pitkäjänteistä kunnossapitoa kuntoarvioiden pohjalta. Tässä toiminnassa tiivistetään kuntien keskinäistä yhteistyötä ja etsitään aktiivisesti uusia toteutusmalleja.

7. Kuntien on luotava edellytykset arkipäivän ympäristöteoille

Keskustalaisen ympäristöajattelun yksi kulmakivistä on ylisukupolvisuus: emme syö tulevien sukupolvien kuormasta, vaan jätämme ympäristön ja luonnon jälkipolville vähintään yhtä hyvässä kunnossa kuin sen itse saimme. Keskusta haluaa sitoutua myös kuntapolitiikassaan tähän periaatteeseen.

Kunnan ympäristöpoliittiset päätökset ja valinnat vaikuttavat asukkaiden jokapäiväiseen elämään ja viihtyvyyteen. Niillä on myös laajempaa merkitystä. Kuntien on osaltaan kannettava vastuuta ihmisten jokapäiväisten tarpeiden ja luonnon hyvinvoinnin välisestä kestävästä tasapainosta.

Kansainvälisten ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää myös kuntien ja yksittäisten kuntalaisten vastuunkantoa. Tutkimusten mukaan yhdyskuntarakenteen tiivistäminen ei ole kovin tehokas ratkaisu ilmastomuutoksen ehkäisyssä, vaan ennen kaikkea kuntalaisia tulee kannustaa kestävä kehityksen mukaiseen elämäntapaan ja valintoihin.

Pelkkä suojelupainotteinen ympäristöpolitiikka ei riitä. Sen rinnalle tarvitaan koko kunnallisen päätöksenteon ja toiminnan läpäisevää ympäristönäkökulmaa. Kuntien on asetettava itselleen kestävä kehityksen tavoitteet ja laadittava suunnitelmat niiden toteuttamiseksi. Kuntien eri toimialojen pitää toimia tiiviisti yhteistyössä tavoitteiden saavuttamiseksi ja sitouttaa myös asukkaansa niihin.

Keskusta tahtoo, että

- kunnat kannustavat asukkaitaan arkipäivän ympäristötekoihin neuvonnalla, riittävällä tiedottamisella sekä parantamalla mahdollisuuksia jätteiden lajitteluun ja muuhun ympäristön tilaa edistävään toimintaan.

- kunnat suosivat energiantuotannossaan ja kulutuksessaan kotimaista uusiutuvaa ja biopohjaista energiaa. Kuntien tulee kaavoituksessaan ottaa huomioon myös uusiutuvan energian käyttömahdollisuudet. Kuntien on laajennettava lähien energiaan perustuvia ratkaisuja.
- kuntien rakennusvalvonta tehostaa pientalorakentajien neuvontaa ja ohjausta kestävien energiaratkaisujen, hyvälaatuisen rakentamisen ja terveellisen asumisen edistämiseksi.
- kunnat huolehtivat uudisrakennusten energiatehokkuudesta ja ohjaavat kiinteistökohtaisia lämmitystapavalintoja entistä päästöttömään suuntaan.
- kunnissa luodaan mahdollisuuksia päästöttömään ja vähäpäästöiseen liikkumiseen varmistamalla joukkoliikenteen edellytykset, rakentamalla riittävästi kevyen liikenteen väyliä ja huolehtimalla palveluiden saatavuudesta läheltä kuntalaisia.
- julkisissa hankinnoissa edistetään lähi- ja luomuruoan, vähäpäästöisten kulkuneuvojen ja muiden ympäristöystävällisten palvelujen ja tuotteiden hankintaa.
- kunnissa vähennetään merkittävästi kaatopaikoille päätyvän jätteen määrää ehkäisemällä sen syntyä sekä tehostamalla uudelleenkäyttöä ja kierrätystä.
- kunnat tiedottavat ja neuvovat asukkaitaan kattavasti suunnitteilla olevista yhteisviemäröintihankkeista ja muista jätevesien käsittelyyn liittyvistä asioista.

8. Arjen sujuvuus vaatii toimivaa ja turvallista liikennettä

Keskusta haluaa varmistaa toimivat liikenneyhteydet ja turvallisen liikkumisen kaikille suomalaisille asuinpaikasta riippumatta. Nämä tavoitteet eivät toteudu pelkästään kuntien päätöksillä, vaan siihen tarvitaan myös valtion ja liikenteen parissa toimivien yritysten panostusta. Myös yksittäiset kuntalaiset voivat vastuullisella käyttäytymisellään, valinnoillaan ja aloitteellisuudellaan edistää liikenteen toimivuutta ja turvallisuutta.

Kuntalaisen arjen sujumisen kannalta toimiva ja kattava liikenneverkko on ensiarvoisen tärkeä. Se on myös edellytys kuntien ja alueiden elinkeinotoiminnan kehittymiselle.

Alueellisten erojen vuoksi Suomessa tarvitaan erilaisia ratkaisuja aina kevyen liikenteen väylistä toimivaan joukkoliikenteeseen sekä eritasoisen tiestön ja rataverkon ylläpitoon ja rakentamiseen. Liikenteen ja yhdyskuntarakenteen suunnittelussa ja sitä koskevassa päätöksenteossa on otettava huomioon myös ilmastonmuutoksen haasteet.

Toimivan ja turvallisen liikenteen varmistamiseksi kunnissa ja alueilla Keskusta pitää tärkeänä, että

- varmistetaan haja-asutusalueiden joukkoliikennetuen riittävyys. Jos muut julkisen liikenteen ratkaisut eivät ole mahdollisia, on arkiliikkumisen turvaamiseksi luotava harvaan asutuille alueille kyytitakuujärjestelmä, joka voi perustua esimerkiksi kutsujoukkoliikenteeseen. Sen avulla varmistetaan etenkin ikäihmisille vähintään peruspalvelutasoiset asiointimatkat kuntakeskukseen tai muuhun taajamaan.
- kaupunkiseuduille laaditaan pitkjänteiset joukkoliikenteen kehittämissuunnitelmat, joilla saavutetaan Suomea sitovat liikenteen ilmastotavoitteet. Kuntien välistä yhteistyötä työssäkäyntialueilla tiivistetään liikenteen suunnittelussa ja toteutuksessa.
- kaupungeissa ja etenkin pääkaupunkiseudulla joukkoliikenteen sujuvuutta ja houkuttelevuutta parannetaan liikennevaloeduin, kaistaratkaisuoin ja rakentamalla tarvittaessa liityntäpysäköintipaikkoja.

- otetaan käyttöön joukkoliikenteessä valtakunnallinen matkakortti, jolla voi matkustaa junissa ja linja-autoissa sekä kaupunkiseutujen joukkoliikenteessä koko maassa.
- sovitetaan yhteen joukkoliikenteen, esimerkiksi linja-autojen ja junien aikatauluja entistä paremmin niin, että julkisen liikenteen käyttämisestä tulee vaivatonta ja houkuttelevaa.
- turvataan valtion budjetissa perustienpidon ja yksityisteiden riittävä rahoitus. Tunnustetaan yksityisteiden asema osana liikenneverkostoa ja pidättäydytään yleisten teiden muuttamisesta yksityisteiksi.
- turvataan kaikkialla Suomessa riittävät ja toimivat rautatieyhteydet ja lentoasemaverkosto.
- estetään se, että verotuksen, maksujen tai muiden päätösten vuoksi oman auton käyttö tulisi kohtuuttoman vaikeaksi tai kalliiksi niillä alueilla, joilla julkinen liikenne on riittämätöntä.
- parannetaan liikenneturvallisuutta, lisätään omaehtoista liikuntaa ja hillitään ilmastonmuutosta investoimalla kevyen liikenteen väylien rakentamiseen ja ylläpitoon, biopohjaisiin polttoaineisiin sekä älykkäisiin liikennejärjestelmiin ja uuteen teknologiaan.
- varmistetaan etenkin lasten, ikäihmisten ja erityisryhmien turvallinen liikkuminen yhdyskuntasuunnittelulla, väylien riittäväällä kunnossapidolla, esteettömyyden edistämällä sekä korostamalla jokaisen liikenteessä toimivan omien asenteiden ja käyttäytymisen merkitystä.

9. Sähköiset palvelut asiakas- ja työntekijälähtöisiksi

Palvelut siirtyvät myös kunnissa yhä enemmän tietoverkkoihin. Se nopeuttaa ja tehostaa palveluja, vapauttaa henkilöstöä muuhun työhön ja mahdollistaa kuntalaisten ajasta ja paikasta riippumattoman itsepalvelun.

Keskusta edellyttää, että kuntien, valtion ja yksityisten palvelun tarjoajien pitää varmistaa kaikille kansalaisille riittävän nopeat ja kohtuuhintaiset tietoliikenneyhteydet. Vain siten kuntien asukkaat voivat tasaveroisesti hyödyntää sähköisiä palveluja ja yritykset kehittää toimintojaan.

Tietojärjestelmien kehittämisen pitää tukea asukkaiden palveluja ja kunnissa tehtävän työn sujuvuutta. Tietojärjestelmistä ei saa tulla isäntää, joka hallitsee ja määrää esimerkiksi lääkärin tai hoitajan työtä itse hoitotyön ja potilaan kohtaamisen kustannuksella.

Kunnissa pitää palvelujen kehittämisessä huomioida myös ne asukkaat, joilla ei ole omia laitteita ja tietoliikenneyhteyksiä tai jotka eivät kykene omin päin sähköisiä palveluja käyttämään. Kunnan ja valtion peruspalvelut on oltava saatavissa myös ilman atk-taitoja. Tämä voidaan osaltaan varmistaa toteuttamalla koko maan kattava valtion ja kuntien palveluja tarjoava yhteispalvelupisteiden verkosto, jossa tietokoneettomat asiakkaat saavat palvelut.

Asiakslähtöisten sähköisten palvelujen turvaamiseksi Keskusta haluaa, että

- jokaiseen vakinaiseen asuntoon ja yritykseen taataan julkisen vallan ja yksityisen sektorin yhteistyöllä valtakunnallisen laajakaistahankkeen mukaiset nopeat tietoliikenneyhteydet. Niiden pitää olla kohtuuhintaisia ja kuntien on osaltaan aktiivisesti edistettävä valokuituyhteyksien rakentamista.
- tietoliikenneyhteyksien ja sähkön jakelun varmistamiseksi edistetään sähköverkkojen kaapelointia ja maahan kaivamista sekä tässä yhteydessä myös tietoliikenteen käyttämien kuituverkkojen vetämistä samoihin kaivantoihin.

- otetaan yhä laajemmin käyttöön valtion ja kuntien palvelujen sähköinen asiointitili, johon kansalainen saa itseään koskevat päätökset ja muut asiakirjat. Asiointitilin avulla kuntalainen voi myös itse toimittaa asiakirjoja ja selvityksiä viranomaiselle sekä saada kerralla itseään koskevat tiedot nähtäväkseen.
- sähköisten palvelujen kehittämisellä tuetaan nimenomaan kansalaisten arkipäivän tarpeita, esimerkiksi etäopetusta, kodin ja koulun yhteydenpitoa, ajanvarausta, etälääkäripalveluita, päivähoitopaikkojen, tukien ja etuuksien hakemista sekä kunnan ja valtion laskujen vastaanottamista ja maksamista.
- kirjastoissa, kuntien ja valtion yhteispalvelupisteissä ja muissa vastaavissa paikoissa on saatavilla laitteet ja opastusta sähköisten palvelujen käyttämiseksi.
- valtiovarainministeriön johdolla edistetään ja ohjataan entistä tehokkaammin julkisen hallinnon tietohallinnon kehittämistä järjestelmien yhteensopivuuden- ja toimivuuden parantamiseksi. Näin voidaan kunnissa saada säästöjä, palvelujen laatu kehittyy ja tuottavuus kasvaa.
- valtion toimesta huolehditaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin luodaan koko maahan yhtenäiset tietojärjestelmät, jotka on kunnissa otettava käyttöön.

10. Viisas kunta panostaa työhyvinvointiin

Kunnissa ja kuntayhtymissä työskentelee yli 430 000 henkilöä. Tulevaisuudessa kilpailu osaavasta työvoimasta, etenkin terveydenhuollossa ja sosiaalipalveluissa, on yhä kiivaampaa. Kunnat voivat turvata työvoiman saannin ennen kaikkea panostamalla työhyvinvointiin sekä ottamalla työnantajina huomioon muutokset työntekijöiden elämäntilanteissa esimerkiksi joustamalla vanhempien työajoissa ja -järjestelyissä, kun pieni lapsi sairastuu.

Kuntien pitää kohdella kaikkia työntekijöitään tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti. Hyvinvoiva työyhteisö syntyy vaikuttamisen mahdollisuudesta työhön ja työyhteisöön, oman työn hallinnan tunteesta, joustavasta perheen, vapaa-ajan ja työn yhteensovittamisesta sekä turvallisesta työympäristöstä. Resurssien erityisesti hoito- ja hoiva-alalla tulee olla riittävät, jotta työntekijöiden on käytännössä mahdollista hoitaa työnsä hyvin.

Työyhteisön hyvinvoinnista ovat vastuussa kaikki sen jäsenet. Osaava ja oikeudenmukainen johtaminen on kaiken lähtökohta, mutta se ei yksin riitä. Hyvät alais- ja kollegataidot ovat yhtä tärkeitä. Työelämätaitojen kehittäminen on koko työyhteisön yhteinen ja samalla jokaisen sen yksittäisen jäsenen jatkuva haaste.

Keskusta haluaa, että kunnat ovat kilpailukykyisiä työnantajia ja edelläkävijöitä työhyvinvoinnin edistämisessä. Siksi

- työpaikkakiusaamiselle on asetettava nollatoleranssi. Kunnilla on työnantajina oltava tahto, valmius ja keinot puuttua kiusaamiseen ja muuhun epäasialliseen käytökseen välittömästi.
- työntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhönsä ja työyhteisöönsä pitää edelleen parantaa.
- työhyvinvointia ja terveyttä tulee lisätä edistämällä työntekijöiden mahdollisuuksia työmatka- ja työyhteisöliikuntaan sekä muihin liikunta- ja kulttuuriharrastuksiin.
- määräaikais- ja pätkätyöntekijöiden asemaa työyhteisöjen jäsenenä pitää vahvistaa. Kunta-alan on myös oltava suunnannäyttävä määräaikaisten työsuhteiden vakinaistamisessa.
- työntekijän paluuta työhön pitkän sairausloman jälkeen on tarvittaessa tuettava joustavin ja yksilöllisin työjärjestelyin.

- kannustamis- ja palkitsemisjärjestelmien pitää olla kunnissa oikeudenmukaisia sekä avoimuuteen ja yhdessä sovittuihin pelisääntöihin perustuvia.
- paikallisen sopimisen mahdollisuuksia lisättäessä on huolehdittava osapuolten tasa-arvoisten neuvotteluasemien turvaamisesta.
- työntekijöiden ammattitaidosta ja osaamisesta täytyy pitää huolta läpi työuran riittävällä koulutuksella sekä muilla tietojen ja taitojen kehittämismahdollisuuksilla.
- työn tuottavuutta kunnissa on lisättävä ennen kaikkea hyödyntämällä työntekijöiden osaamista nykyistä paremmin ja monipuolisemmin.
- kuntien on tarjottava nuorille riittävästi työharjoittelu- ja kesätyöpaikkoja kunta-alan houkuttelevuuden turvaamiseksi.
- kuntien on toimittava aktiivisesti työttömien uudelleensijoittumiseksi työelämään, vammaisten, vajaakuntoisten ja osatyökykyisten työllistymiseksi, ikääntyneiden työntekijöiden ja työhön halukkaiden eläkeläisten osaamisen hyödyntämiseksi sekä maahanmuuttajien palkkaamiseksi kuntiin.

11. Kunnat tasa-arvon edelläkävijöiksi

Suomi on todettu kansainvälisissä vertailuissa ja tutkimuksissa yhdeksi tasa-arvon kärkimaista. Yhteiskunnassamme, myös kunnissa, on kuitenkin rakenteita, asenteita ja käytäntöjä, jotka yhä ylläpitävät tasa-arvon periaatteiden vastaista ajattelua ja toimintaa.

Keskustan mielestä kuntien päättäjien ja viranhaltijoiden sekä myös yksittäisten kuntalaisten pitää olla tasa-arvon parantamisessa suomalaisen yhteiskunnan edelläkävijöitä. Erityisesti täytyy pitää huolta niistä, jotka ovat heikoimmassa asemassa eivätkä itse pysty puolustamaan oikeuksiaan.

Miesten ja naisten välisen tasa-arvon edistäminen on keskustalaisen kuntapolitiikan olennainen ja tärkeä tavoite. Tämän tasa-arvonäkökulman pitää olla kiinteä osa kaikkea päätöksentekoa ja toimintaa kunnissa.

Keskustalle tasa-arvo on kuitenkin sukupuolten välistä tasa-arvoa laajempi käsite ja lähtee puolueen periaateohjelman yksinkertaisesta mutta suuren viisauden sisältävästä lauseesta: ”Keskustan ihmiskäsityksen mukaan kaikki ihmiset ovat samanarvoisia”.

Tasa-arvon edistämiseksi kunnissa Keskusta tahtoo, että

- kaiken kuntapolitiikan ja kuntia koskevien uudistusten lähtökohdaksi otetaan ihmisten samanarvoisuus, oikeudenmukainen kohtelu ja lähipalvelujen turvaaminen kaikille kuntalaisille asuinpaikasta riippumatta.
- kunnissa edistetään eri väestöryhmien tasa-vertaisia mahdollisuuksia vaikuttamiseen ja ehdolle asettumiseen kunnallisvaaleissa.
- kunnat kohtelevat työnantajina kaikkia työntekijöitään oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti sekä puuttuvat epäasialliseen kohteluun heti.
- kunnat tekevät kunnianhimoisen tasa-arvosuunnitelman ja valvovat sen toteutumista.
- kunnat ovat samapalkkaisuustavoitteiden edistämässä esimerkkejä ja suunnannäyttäjiä.

- kunnat vaikuttavat aktiivisesti ehkäistäkseen ammattien eriytymistä miesten ja naisten töihin. Opinto-ohjaus tulee kytkeä tiiviisti koulujen tasa-arvosuunnitteluun. Ohjauksen avulla rohkaistaan nuoria valitsemaan ammattinsa perinteisten sukupuolikäsitysten rajoittamatta.
- poikien tyttöjä huonompaan koulumenestykseen ja suurempaan syrjäytymisvaaraan on puututtava nykyistä tehokkaammin ja etsittävä ennakkoluulottomia ratkaisuja.
- kunnat rohkaisevat isiä pitämään isyys- ja vanhempainvapaat. Tiedotuksen avulla vaikutetaan siihen, että molemmat vanhemmat osallistuisivat mahdollisimman aktiivisesti neuvolakäynteihin, koulujen vanhempainiltoihin ja lasten harrastustoimintaan.
- kunnat kohtelevat huoltajuuskysymyksissä molempia vanhempia tasa-arvoisesti.

12. Tavoitteena suvaitsevaiset, rasismista vapaat kunnat

Keskustalle kunta on ihmisten yhteisö, joka perustuu asukkaiden yhdenvertaisuuteen ja huolenpitoon heidän perusoikeuksistaan. Keskusta ei hyväksy ihmisten epäasiallista kohtelua heidän ihonvärinsä, syntyperänsä, vammaisuutensa, sukupuolisen suuntautumisensa tai muun vastaavan tekijän perusteella. Keskusta pitää kunnan asukkaiden erilaisuutta rikkautena, arvostaa erilaisia mielipiteitä ja kokemuksia ja haluaa ottaa ne yhteiseen hyötykäyttöön paremman kunnan rakentamiseksi.

Keskustan kanta rasismiin on jyrkkä ja selkeä. Rasismia ei saa hyväksyä missään muodossa. Keskustan mielestä kunnilla, niissä toimivilla järjestöillä ja muilla yhteisöillä, mutta myös yksittäisillä kuntalaisilla on suuri vastuu rasmin ja muun epäasiallisen kohtelun kitkemisessä.

Maahanmuuttajat pitää nähdä kunnissa voimavarana. Heitä on kohdeltava hyvin ja kohdattava ihmisinä, ei kustannuseränä. Kuntien on omilla toimillaan edistettävä sitä, että maahanmuuttajien kotoutuminen tapahtuu nykyistä tehokkaammin. Näin heistä tulee entistä nopeammin suomalaisen yhteiskunnan jäseniä, jotka hoitavat itse asiansa sekä kantavat vastuuta myös lähiyhteisöistään ja osallistuvat yhteiskunnan rakentamiseen. Samalla he pystyvät kokemuksillaan, omalla kulttuuritaustallaan ja osaamisellaan myös rikastuttamaan ja hyödyttämään kotikuntiaan.

Keskusta haluaa, että

- maahanmuuttajia kuullaan heitä koskevista asioista ja heitä kannustetaan kunnalliseen ja muuhun vaikuttamiseen.
- kotouttamisessa panostetaan erityisesti maahanmuuttajien lähtötasoa vastaavaan suomen- tai ruotsin kielen opetukseen, suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan tuntemukseen sekä heitä koskevien oikeuksien ja velvollisuuksien sisäistämiseen.
- kunnat perustavat yhteistyössä valtion viranomaisten kanssa maahanmuuttajia ja heidän kanssaan työskenteleviä varten yhteisen julkisen palvelun neuvontapuhelimen sekä kehittävät www-sivustojaan ja muita tiedotuskanaviaan maahanmuuttajia paremmin palveleviksi.
- maahanmuuttajien parissa työskentelevän henkilöstön osaamisesta ja tarpeellisesta lisäkoulutuksesta huolehditaan.
- kotouttamisohjelma tehdään osana kunnan laajempaa palvelusuunnittelua.
- kansalaisjärjestöjä, jo kotoutuneita maahanmuuttajia ja muita vapaaehtoisia hyödynnetään nykyistä enemmän kotouttamisessa, erityisesti maahanmuuttajien perehdyttämisessä suomalaisen arjen asioihin. Erityisesti on kehitettävä tukiperhetoimintaa kotouttamisen edistämiseksi.

- kunnat tiedottavat asukkaalleen pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien tilanteesta sekä edistävät yhdessä järjestöjen kanssa kuntalaisten ja maahanmuuttajien kohtaamisia ja muuta yhteistoimintaa.
- kunnat edistävät maahanmuuttajien työllistymistä sekä kuntiin että yksityiselle sektorille.
- pakolaispolitiikan rinnalla edistetään kuntien työvoimatarpeisiin perustuvaa aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa.
- työperäisten maahanmuuttajien rekrytoinnissa kunnat toimivat eettisesti ja moraalisesti kestäväällä tavalla etenkin kehittyvien ja kehitysmaiden osalta.
- pakolaisten vastaanottaminen säilytetään kunnille vapaaehtoisena ja kunnille maksettavia korvauksia korotetaan todellisia kustannuksia vastaaviksi.

13. Hajautuksesta kilpailutekijä

13.1. Valtiolla on tärkeä aluekehitysvastuu

Aktiivinen aluekehitystyö parantaa alueiden kilpailukykyä, pienentää niiden välisiä ja sisäisiä kehityseroja ja luo menestymisen mahdollisuuksia kaikille suomalaisille asuinpaikasta riippumatta.

Valtio vastaa aluekehityksen yleisistä edellytyksistä. Siksi valtion on Keskustan mielestä

- huolehdittava siitä, että maan eri osissa on toimiva ja riittävä infrastruktuuri: tiet, rautatiet, lentokenttäverkosto ja tietoliikenneyhteydet.
- turvattava kunnallisille palveluille riittävä, olosuhde- ja palvelutarvetekijät huomioiva rahoitus.
- varmistettava, että kaikki keskeiset valtion paikallispalvelut turvataan vähintään kuntien ja valtion yhteispalvelupisteissä tai etäpalveluna jokaisessa kunnassa.
- turvattava maakuntien liitoille niiden asema vahvoina aluekehitysviranomaisina.
- taattava tasapuoliset yrittämisen edellytykset maan eri osissa kuntien ja alueiden omien vahvuuksien mukaisesti.
- kohdistettava yhdessä Euroopan Unionin kanssa eniten aluekehityksen rahoitusta edellytyksiltään heikoimmille alueille.
- reagoitava nopeasti suuriin työpaikkamenetyksiin parantamalla Äkillisen rakennemuutoksen -toimintaohjelman tehoa niin, että se vastaa myös valtion omien toimien aiheuttamiin työpaikkamenetyksiin.
- jatkettava valtion hallinnon alueellistamistoimia.
- perustettava erityistalousalueita väestörakenteeltaan heikommille alueille ja erityistarpeita vaativille ulkomaisille investoinneille.

13.2. Teknologiasta hajautuksen tukipilari

Tekninen ja tietotekninen kehitys tarjoaa yhä paremmat mahdollisuudet kilpailuedun tuottavaan hajautukseen. Siksi raskaiden rakenteiden sijasta moderni ja tehokas kunta

- hyödyntää etäopetuksen tarjoamia koulutuspalveluja.

- luo edellytykset paikallisiin vahvuuksiin nojaavalla etätöille.
- hyödyntää yrittäjöpohjaisia palveluautoja ja niiden monipuolista tarjontaa.
- hakee yhä useampien kuntapalvelujen tuottamiseen ja tarjoamiseen sähköisiä ratkaisuja.

13.3. Omat luonnonvarat ja energia vahvuudeksi

Suomella on suuret luonnonvarat. Niiden ympäristön kannalta kestävä hyödyntäminen työksi ja arvokkaaksi tuotannoksi vaatii aloitteellista kuntapolitiikkaa ja vahvaa panosta myös valtiolta. Paikallisen uusiutuvan energian hyödyntämiseksi on tehtävissä vielä paljon.

Keskustan mielestä

- jokaisella kunnalla tulee olla oma luonnonvara - asiakirja. Sen tulee sisältää eri luonnonvarojen hyödyntämisen ja tarpeellisen suojelun yhteensovitus.
- jokaisen kunnan tulee hyödyntää puuta ja muita uusiutuvan energian lähteitä nykyistä paremmin yksin tai yhteistyössä alan yritysten kanssa sähkön, lämmön, biokaasun tai etanolin/dieselin tuotannossa. Myös vesi- ja tuulivoiman sekä turpeen käytön mahdollisuudet on huomioitava vahvasti.

14. Yrittäjyys luo elinvoimaa ja edellytykset hyvinvointipalveluille

14.1. Kunnalla on vastuunsa yrittäjyyden edellytyksistä

Kunnan menestymisen ehto on onnistunut elinkeinopolitiikka, joka luo edellytykset toimiville hyvinvointipalveluille. Yrittäjyys synnyttää myös elinvoimaisuutta kuntaan ja laajemmallekin alueelle. Keskustan mielestä kunnalla on päävastuu oman alueensa kehityksen suunnasta.

Jokaisen kunnan on tunnistettava omat elinkeinotoimintaan liittyvät haasteensa ja vahvuutensa sekä perustettava toimintansa niihin. Kaikki kunnat tarvitsevat elinkeinostrategian. Tarvittavien toimien rahoitusvastuu on kuntien lisäksi valtiolla.

Keskustan mielestä

- kunnan on kaavoituksella, maankäytöllä ja toimitilojen tarjonnalla luotava edellytykset yrityksille ja yrittäjyydelle.
- kuntien on osaltaan vastattava aktiivisesti yritysten työvoimatarpeisiin.
- kuntien on tarjottava toimivat ja kustannustehokkaat koulutukseen, asumiseen ja muihin vastaaviin asioihin liittyvät kunnalliset palvelut, joita yritykset ja niiden työntekijät tarvitsevat.
- kuntiin on luotava yrittäjyyteen kannustava henki ja asenne aina koulusta seniori-ikään saakka.
- jokaisessa kunnassa on oltava vähintään yksi elinkeinotoiminnan edistämisestä vastaava henkilö sekä aktiivinen elinkeinotoimikunta. Kuntien ja paikallisten yrittäjyhdistysten yhteistyötä on tiivistettävä.
- kuntien yhteistyötä elinkeinojen kehittämisessä on lisättävä ja tuettava.

- kunnille tulee lainsäädännöllä antaa nykyistä suuremmat vapaudet kiinteistöveron määräämiseen elinkeinopoliittisin perustein.
- kunnallisten päätösten yrittäjyysvaikutukset tulee arvioida. Tämä edellyttää toimivia vaikuttavuusarviointimalleja ja niiden käyttöönottoa.
- on pyrittävä kaavoituksen ja muiden toimien avulla vaikuttamaan siihen, että kaupat sijoittuisivat lähemmäs kuntalaisia suuriin keskuksiin keskittämisen sijasta.
- maatalouden toimintaedellytykset on turvattava, sillä se on monessa kunnassa tärkeä työllistäjä ja kunnan elinvoiman lähde. On kiinnitettävä entistä enemmän huomioita viljelijöiden jaksamiseen riittävillä ja laadukkailla lomituspalveluilla.

14.2 Yrittäjyyttä on hyödynnettävä palvelutuotannossa

Vastuu palvelujen järjestämisestä on kunnilla. Palvelujen tuottamisessa voidaan käyttää kunnan oman ja kuntien yhteisen palvelutuotannon lisäksi myös yrityksiä, yhdistyksiä, muita yhteisöjä ja naapurikuntia.

Keskustan mielestä jokaisella kunnalla olisi hyvä olla palvelustrategia, jossa hahmotetaan miten erilaiset palvelutarpeet kunnassa kehittyvät ja kuinka muutokseen vastataan. Palvelustrategiassa tulee arvioida myös yritysten asemaa palvelujen tuottamisessa ja kunnan hankinnoissa:

- määritellään millä palvelualueilla ja millä aikataululla tuotanto avataan kilpailulle.
- määritellään toimintamallit paikallisten hankintojen ja paikallisen yrittäjyyden tukemiseksi hankintalain säädöksiä puitteissa.
- otetaan myös pienet ja keskisuuret yritykset huomioon lisäämällä pienempiä hankintakokonaisuuksia ja mahdollistamalla osatarjoukset tarjouspyynnöissä.
- edistetään paikallisen ja lähiruuan käytön lisäämistä kunnassa.
- määritellään pelisäännöt paikallisen yrittäjyyden ja kunnan tuottamien palveluiden väliselle kilpailulle.
- päätetään tavasta, jolla kunnan omien liikelaitosten ja yhtiöiden toimintamalli rakennetaan lähtökohtaisesti markkinaehtoiseksi.

15. Keskustan vaihtoehto kuntien uudistamiseksi

15.1. Uudistamisen perustana keskustalainen arvopohja ja kuntakäsitys

Keskusta on uudistajapuolue. Puolue ei ole kuntapolitiikassaan koskaan väistänyt vastuutaan, jos se on nähnyt uudistukset välttämättömiksi. Keskusta käynnisti edellisen kunta- ja palvelurakennemuutoksen (Paras) tietäen sen herättävän ristiriitaisia tunteita ja vastustusta.

Keskusta tunnistaa kuntien tulevaisuuden suuret ongelmat ja haasteet: väestön ikääntymisen, kilpailun niukkenevasta työvoimasta ja epävarmuuden yleisestä talouskehityksestä sekä niiden seuraukset julkiselle taloudelle. Näiden haasteiden edessä tarvitaan uudistuksia. Ne eivät voi kuitenkaan perustua Kokoomuksen ja SDP:n tapaan ideologiselle keskittämismimmalle. Uudistuksia ei voi myöskään sanella ministeriöstä käsin ilman aitoa kuntien päättäjien ja kuntalaisten kuulemista.

Keskustan uudistusperiaatteet ja –keinot pohjautuvat puolueen omaan, vanhaan arvopohjaan ja kuntakäsitykseen:

- **Kunta on ihmisten yhteisö:** Kunta on ihmistä varten. Kunnassa asukkailla pitää olla mahdollisuus rakentaa hyvä elämä itselleen ja läheisilleen. Toimivassa kunnassa ihmisellä on aito tahto kantaa vastuuta, välittää läheisistään ja huolehtia myös yhteiskunnan heikoimmista jäsenistä. Kunta on ihmisille myös paikka, johon hän voi samaistua, kiinnittyä ja kasvattaa juurensa.
- **Kunnassa toteutuvat aito kansanvalta ja itsehallinnon periaatteet:** Ihmisillä pitää olla oikeus päättää itse kotikuntansa asioista. Vaaleilla valitun valtuuston ja muiden virallisten päätöksentekojen lisäksi asukkaiden aloitteellisuutta, omatoimisuutta ja mahdollisuutta lähivaikuttamiseen on edistettävä ja kannustettava. Aito itsehallinto antaa kuntalaiselle mahdollisuuden osallistua omaa asuin- ja elinympäristöä koskevaan päätöksentekoon.
- **Kunta takaa tasaveroiset palvelut:** Julkisen vallan tehtävänä on huolehtia siitä, että peruspalvelut ovat kaikkien kansalaisten saavutettavissa kohtuullisen matkan päässä ja kohtuullisessa ajassa. Kunnallinen itsehallinto mahdollistaa parhaiten sen, että palvelut tuotetaan taloudellisesti ja tehokkaasti, asukkaiden tarpeita ja valinnanvapautta kunnioittaen, paikalliset olot huomioiden, hyvä laatu ja vaikuttavuus turvaten sekä eettiset arvot muistaen.
- **Kunta luo elinvoimaa:** Hyvä kunta edistää määrätietoisesti yrittäjyyttä, työntekoa, luovuutta ja aloitteellisuutta. Tämä rakentaa kunnalle perustan kehittyä vireänä, elinvoimaisena ja houkuttelevana asuinpaikkana. Menestyvä kunta säteilee elinvoimaansa laajemminkin ympäristöönsä ja toimii osaltaan alueellisen kehityksen moottorina. Elinvoimaisuus takaa myös terveen kuntatalouden ja hyvinvointipalvelut asukkailleen.

15.2. Keskustan vaihtoehto lähtee lähipalvelujen ja -vaikuttamisen turvaamisesta

Keskustalaisen kuntauudistuksen tärkein tavoite on lähipalvelujen ja – vaikuttamisen turvaaminen. Se toteutuu parhaiten, kun kunnille annetaan mahdollisuus tehdä tarpeelliset uudistukset niiden omista lähtökohdistaan kunnallista itsehallintoa ja paikallista asiantuntemusta kunnioittaen. Vain tällä tavoin saadaan aikaan sitoutumista uudistuksiin. Kuntien pitää olla uudistuksissa aktiivisia toimijoita, ei käskytyksen kohteita. Valtiovallan roolina on ensisijaisesti tukea kuntia uudistamistyössä.

Keskusta edellyttää, että kuntia koskevat suuret lainsäädännölliset ja muut uudistukset tehdään parlamentaarisen valmistelun pohjalta, yhdessä sopimalla yli hallituksen ja opposition rajalinjojen. Näin toimimalla erilaiset mielipiteet ja alueelliset näkökulmat tulevat huomioituiksi. Se saa aikaan pitkäjänteisyyttä ja vakautta yhteisten asioiden hoitamiseen yli vaalikausien.

Uudistusten tavoitteena ovat kustannustehokkaat, laadukkaat ja saavutettavissa olevat palvelut. Tämä vaatii monipuolisia uudistustyökaluja, kuten vapaaehtoiset kuntaliitokset sekä kuntien välisen yhteistyön tiivistämisen ja kehittämisen. Samalla on ratkaistava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen ja rahoitukseen liittyvät kysymykset.

Keskustan mielestä kunnille on annettava mahdollisuus niissä jo tehtyjen uudistusten hyödyntämiseen ja jatkokehittämiseen. Keskusta vastustaa Kataisen sinipunahallituksen suurkuntiin tähtäävää kuntauudistusta, jonka hyötyjä hallitus ei ole pystynyt näyttämään toteen. Se on pikemminkin halvaannuttanut uudistamis- ja kehittämistyön kunnissa sekä saattanut kuntien henkilökunnan suuren epätietoisuuden valtaan.

Kuntia koskevia laajoja uudistuksia ei saa toteuttaa kiireellä, hutiloiden ja ylhäältä sanellen. Onnistuakseen ne vaativat tuekseen asiantuntijoiden, kuntien asukkaiden ja kuntapäätäjien kuulemista, tutkimustiedon hyödyntämistä, vaikuttavuusarvioiteja sekä perehtymistä muiden maiden kokemuksiin. Olennaista on saada kunnat sitoutettua uudistusten toteuttamiseen niiden omista lähtökohdistaan ja kehittämistarpeistaan.

Keskusta ei lähde tukemaan uudistuksia, jotka perustuvat Kataisen hallituksen ohjelman keskittäviin linjauksiin, suurkuntakarttoihin ja pakkoliitoksiin. Keskusta vaatii uudistustyön aloittamista puhtaalta pöydältä ottamalla huomioon kunnissa jo tehtyjen uudistusten tulokset.

Keskusta haluaa toteuttaa kuntia koskevan uudistuksen seuraavalla tavalla:

- **Tulevaisuuden haasteiden kartoittaminen:** Selvitetään riittävällä aikataululla ja asiantuntemukseen nojaten kuntien todelliset haasteet talouden, väestörakenteen muutoksen, palvelutarpeiden kasvun, työvoiman tarjonnan ja muiden vastaavien tekijöiden osalta.
- **Todellisen kuulemiskierroksen toteuttaminen:** Kuullaan aidosti ja riittävän ajan kanssa kuntapäättäjiä ja kuntalaisia alueellisissa tilaisuuksissa. Lähdetään liikkeelle ministeriön karttojen ja keskittämissuunnitelmien sijasta kuntien ja alueiden omista lähtökohdista ja olosuhteista. Vain näin saadaan aikaan realistinen kuva kuntien tilanteista, niiden näkemykset uudistamisvaihtoehdoista sekä kuntien ja valtion yhteinen tahtotila uudistamisessa.
- **Parlamentaarisen kuntakomitean asettaminen:** Nimetään hallitus- ja oppositiopuolueiden edustajista komitea, joka käy läpi kuntien tehtävät ja vaihtoehdot 2020-luvun kunnallishallinnon rakenteille.
- **Kuntalain kokonaisuudistuksen valmistelu ja toteuttaminen:** Selvitetään uudistustarpeet ja toteutetaan ne muun muassa seuraavissa asiakokonaisuuksissa: kuntien hallinto ja päätöksenteko, kuntien talous ja sen ohjaus, asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet, kuntien hankintatoimen kehittäminen, tietoteknologian hyödyntäminen ja yhteispalvelut.
- **Muu lainsäädännön uudistaminen:** Uudistetaan valtiosuusjärjestelmä ottamalla vahvasti huomioon kuntien erot olosuhde-, palvelutarve- ja verotulotekijöissä. Uudistetaan myös sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä ja rahoitus.
- **Vaihtoehtoisten kuntahallinnon rakenteiden salliminen:** Annetaan kunnille mahdollisuus tehdä niiden itsensä tilanteista ja olosuhteista lähteviä kuntahallinnon rakenneratkaisuja.

Pakkoliitoksille ja yhden totuuden malleille on Keskustan mielestä useita vaihtoehtoja:

1. Vahvat peruskunnat vapaaehtoisten kuntaliitosten pohjalta
2. Nykymuotoinen kuntien yhteistyö sitä kehittäen ja tiivistäen
3. Alue- tai maakuntamallin mukaiset ratkaisut kuntien omiin päätöksiin perustuen. Tällöin määritellään lähipalvelut, joista huolehtivat nykyiset kunnat, mutta laajaa väestöpohjaa vaativat palvelut (esim. sosiaali- ja terveydenhuolto, toisen asteen koulutus) järjestetään maakuntakuntayhtymässä, johon luottamushenkilöt voitaisiin tarvittaessa valita suorilla kansanvaaleilla.
4. Pääkaupunkiseudun metropolialueelle tehdään oma hallintoratkaisu, missä itsenäiset kunnat kehittävät yhteistyötään. Asukkaiden arjen sujuvuutta parannetaan kehittämällä lähivaikuttamista sekä edistämällä palvelujen saatavuutta, kaavoitusta, joukkoliikennettä sekä energia- ja jätehuoltoa joustavasti yli kuntarajojen.

Tavoitteena on määrätietoisesti ja vaiheittain etenevä uudistus 2020-luvun kuntamalliksi, jossa uudistusten painopiste on palvelujen tehokkaammissa järjestämis- ja tuottamistavoissa jokaisen kuntalaisen palvelut turvaten.

15.3. Toimiva rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmä takaa kansalaisten yhdenvertaiset palvelut

Kunnat saavat tulonsa kunnallisverosta, kiinteistöverosta, maksuista, valtionosuuksista ja valtion tilittämästä yhteisövero-osuudesta. Niillä kunnat rahoittavat lakisääteisiä ja muita palveluja sekä investointejaan.

Keskusta haluaa uudistaa kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmää siten, että se jatkossakin varmistaa kansalaisten yhdenvertaisten peruspalveluiden saatavuuden kaikkialla Suomessa. Järjestelmän pitää tukea myös palvelujen tuottamista tehokkaasti ja laadukkaasti kohtuullisella vero- ja maksurasituksella.

Hyvinvointipalvelujen järjestäminen ja rahoitus edellyttävät valtion ja kuntien välistä tiivistä yhteistyötä. Sen pitää keskeisesti perustua jatkossakin lakisääteiseen peruspalveluohjelmaan, jonka tavoitteena on saattaa kuntien tehtävät ja niiden rahoitus tasapainoon.

Vaikka rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmää on etenkin keskustajohtoisten hallitusten aikana kehitetty oikeaan suuntaan, on siinä vielä uudistustarpeita. Valtionosuuksien määräytymisperusteet on uudistettava perusteellisiin ja puolueettomiin tutkimuksiin pohjautuen.

Keskustan mielestä

- valtion tulee pidättäytyä uusien velvoitteiden määräämisestä kunnille, ellei niitä korvata kunnille täysimääräisesti.
- valtionosuusjärjestelmän on jatkossakin otettava huomioon kuntien keskinäiset erot olosuhdetekijöissä (muun muassa harva asutus, saaristaisuus ja etäisyydet), palvelutarvetekijöissä (väestön ikärakenne, sairastavuus, työttömyys, kielivähemmistöt, ulkomaalaisten osuus) sekä verotuloissa asukasta kohti.
- kuntien asukkaiden erisuuruuksista keskimääräisistä verotettavista tuloista johtuen kuntien valtionosuusjärjestelmään on tulevaisuudessakin kuuluttava keskeisesti tasausjärjestelmä, jossa valtion rahoituksella tasoitetaan kuntien välisiä tuloeroja.
- järjestelmän on kannustettava kuntia järjestämään palvelut tehokkaasti ja mahdollisimman hyvällä kustannus-laatu –suhteella ja myös palvelujen vaikuttavuus huomioiden.
- kuntien verotulopohjaa on vahvistettava sellaisilla veroilla, jotka liittyvät läheisesti kuntien tehtäviin. Tällaisia voivat olla muun muassa jätevero, kuntien yhteisövero-osuuden säätäminen pysyvästi nykyiselle korotetulle tasolle ja osa pääomaveron tuotosta. Kiinteistöverotusta tulee kehittää nykyisellä verotuspohjalla.
- yhteisöveron jako-osuus kuntien tulopohjassa on säilytettävä kuntien kannustamiseksi aktiiviseen elinkeinotoimintaan.
- kiinteistöveron ulottamista maa- ja metsätalousmaahan ei saa hyväksyä.
- kuntien on itse toimittava menojen kasvun hillitsemiseksi ja tuottavuuden kasvattamiseksi.
- yhteiskunta ei voi huolehtia aivan kaikesta inhimilliseen elämään kuuluvista asioista. Ihmisten omaa vastuunottoa, itseauttamiskykyä, vastuuta lähimmäisistä ja yhteisöllisyyttä on vahvistettava.

15.4. Keskustan linjaukset sosiaali- ja terveystalouden palvelujen järjestämiseen ja rahoitukseen

Sosiaali- ja terveystalouden palvelujen järjestämisessä ja rahoituksessa tarvitaan kokonaisuudistus. Sen tavoitteena pitää olla asiakaslähtöisyys, valinnanvapauden edistäminen sekä palvelujen tasavertainen saatavuus ja saavutettavuus koko maassa. Eri väestöryhmien ja alueiden terveyseroja on pyrittävä kaventamaan.

Palvelujen tulee olla laadukkaita ja niiden turvallisuudesta on huolehdittava. Kustannukset asiakkaalle eivät saa olla este palvelujen saamiselle.

Vastuu sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisestä on julkisella vallalla. Kuntien itsensä tai yhteistyössä toisten kuntien kanssa tuottamia palveluja täydentävät yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat. Tulevaisuuden kannalta on keskeistä, että valtion ja kuntien välinen tehtäväjako käydään läpi. Kuntien keskinäistä yhteistyötä on edelleen tiivistettävä. On uskallettava tehdä työnjakoa niin kuntien kesken kuin alueiden ja sairaanhoitopiirienkin välillä. Sopimisen ja yhdessä tekemisen malli on Keskustan vastaus tulevaisuuden suuriin haasteisiin.

Keskustan vaihtoehdossa sosiaali- ja terveystalvelut ovat yksi kokonaisuus, joka on kuntien järjestämisvastuulla. Kunnat voivat yhdessä sopien siirtää vastuun järjestämisestä alueelliselle tai maakunnalliselle toimijalle - pääsääntöisesti kuntayhtymälle kuntien sopimalla tavalla. Järjestämis- ja palvelusopimuksilla huolehditaan palveluiden määristä ja laadusta. Alueiden erityispiirteet huomioidaan.

Hoitoketjujen tulee olla nykyistä saumattomampia perusterveydenhuollosta erikoissairaanhoidon. Ihmisen terveydestä ja hyvinvoinnista on kannettava kokonaisvastuu. Johtamisessa sekä henkilöstön ammatillisen osaamisen hyödyntämisessä on päästävä entistä paremmalle tasolle.

Työnjakoa eri ammattiryhmien välillä on selkiytettävä. On etsittävä keinoja erityisesti perusterveydenhuollon henkilöstön saatavuuden parantamiseen esimerkiksi selvittämällä mahdollisuudet koulutuksen ja työn nykyistä parempaan yhteensovittamiseen. Toiminnallisia uudistuksia on edistettävä esimerkiksi lähetekäytäntöjen osalta. Apteekkien palveluiden ja niiden osaavan henkilöstön on oltava entistä tiiviimmässä yhteistyössä terveydenhuollon kanssa. Tietotekniikan hyödyntämisestä on kehitettävä nykyistä asiakas- ja työntekijälähtöisemmäksi.

Palvelut tulee rahoittaa pääosin veroilla. Kuntien mahdollisuutta ennakoida sosiaali- ja terveydenhuollon menojen muutoksia on kyettävä lisäämään. Huoltosuhte, eri-ikäisten palvelutarpeiden huomioiminen ja sairastavuus ovat esimerkkejä tekijöistä, joiden perusteella kuntien osuus määritellään.

Uuden rahoitusmallin tulee kannustaa toiminnan järjestäjää vaikuttavuuteen ja toiminnan kustannustehokkuuteen sekä aikaansaada siten nykyistä parempaa terveyttä ja enemmän hyvinvointia. Rahoitusratkaisujen pitää tukea terveyden edistämistä ja ennaltaehkäisevää toimintaa. Terveyden ja hyvinvoinnin laatu- ja mittaamistapoja tulee kehittää tukemaan uudistamistyötä sekä tavoitteisiin pääsyä. Vastuunkantamista omasta terveydestä on kannustettava.

Keskustan mallissa

- palveluja tuotetaan kolmella tasolla, jolloin määritellään lähi-, aluetason- ja laajemman tason palvelut.
- määritellään kuntien tehtävät ja esimerkiksi omaishoidon tuen sekä toimeentulotuen normiosan maksatus siirretään Kelalle.
- palvelujen tilaaja ja tuottaja erotetaan toisistaan.
- raha seuraa asiakasta hoitoketjun eri vaiheissa.
- nykyisen monikanavaisen rahoitusjärjestelmän julkinen raha kootaan alueellisille toimijoille.
- asetetaan kansalliset sosiaali- ja terveystalveluoliittiset tavoitteet vuoteen 2025.
- valtakunnan tasolla päätökset järjestämisestä ja rahoituksesta tehdään samanaikaisesti sekä aikataulutetaan kokonaisuudistus.
- kokonaisuudistukseen edetään kokeilujen kautta.

15.5. Maakuntien roolia on vahvistettava

Vahvat maakunnalliset toimijat ovat tae sille, että alueet kehittyvät ja niiden väliset erot tasoittuvat. Kaupungit ja maaseutu tarvitsevat toisiaan. Keskusta ei halua rakentaa niiden välille keinotekoista vastakkainasettelua. Kehittyvät kaupunkiseudut hyötyvät elävästä maaseudusta ja päinvastoin.

Kaksitasoinen hallintojärjestelmä – valtio ja kunnat – ei ole riittävä vastaamaan koko Suomen tulevaisuuden haasteisiin ja kehittämistarpeisiin. Päätöksenteko kuntaa laajemmalla alueella on toteutettava läheisyysperiaatetta ja kansanvaltaa noudattaen.

Keskustan vaihtoehdossa maakunnat vastaavat aluekehityksestä entistä vahvemmin. Maakuntien roolia tulee kasvattaa kokoamalla yhteen ylikunnallinen suunnittelu ja laajaa järjestämispohjaa vaativien palvelujen järjestämistä vastaava sekä kytkeällä maakunnallinen päätöksenteko aidosti kuntien äänestäjien vaaleissa ilmaisemaan tahtoon. Maakuntavaltuuston valinta suoralla vaalilla on perusteltua, mikäli yhä merkittävämpi osa palveluista siirtyy maakuntien hoidettavaksi.

Laajaa järjestämispohjaa vaativien palveluiden ja tehtävien uudelleen järjestäminen edellyttää maakuntien ja aluehallinnon uudistamista. Maakuntien ja valtion aluehallinnon aluejakoja on yhtenäistettävä maakuntajaon pohjalta maakuntien roolia vahvistaen.

Valtion budjetista maksettavan maakunnan kehittämisrahan ohjelmiin sitomattoman osan tasoa on korotettava. Se on maakuntaohjelman toteuttamisen ja alueiden omaehtoisen kehittämisen kannalta välttämätöntä. Pienellä siemenrahoituksella on saatu liikkeelle mittaluokaltaan huomattavia hankkeita, joita kunnat ja muut alueen toimijat ovat olleet yhdessä mukana rahoittamassa.

Rakennerahastovarojen käyttömahdollisuuksiin verrattuna maakunnan kehittämisraha on joustava. Sillä on voitu nopeasti ja EU-hankerahoitusta vapaammin reagoida alueilla esiin tulleisiin kehittämistarpeisiin ja tukea maakunnissa esiin nousseita kehittämisideoita. Sitä voidaan käyttää kannustavasti muun muassa innovaatio- ja osaamisympäristöjen vahvistamiseen, uusien avausten kokeiluhankkeisiin sekä kehittämisideoiden esiselvityksiin ennen suurempiin hankekokonaisuuksiin ryhtymistä.

Alueiden omista lähtökohdista lähtevän kehittämisen kannalta tarvitaan tulevilla EU-ohjelmakaudella monirahastoiset ohjelmat. Niiden toteutuksen päävastuu tulee säilyttää kunnilla ja valtiolla sekä maakunnilla niiden resurssien kohdentamiseen, joissa kunnat ovat osarahoittajia.